

Running head:
EFFECT STRESSOREN OP DEPRESSIEVE STEMMING

Universiteit Utrecht
Master Kinder- en Jeugdpsychologie

MASTERTHESIS

Effect van stressoren op het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming:
moderend en mediërend effect van afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit
in de adolescentie.

Anique ten Brinke (3782298)

1 juli 2016

Begeleidster: dr. Liesbeth Alewa
Tweede beoordelaar: dr. Annerieke Oosterwegel

Samenvatting

Depressiviteit is veelvoorkomend in de adolescentie en hangt samen met lage zelfwaardering. Uit de literatuur blijkt dat negatieve ervaringen met betrekking tot leeftijdsgenoten veel effect hebben op de depressieve stemming van adolescenten. In huidig onderzoek is het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming onderzocht, bij meisjes en bij jongens en in midden en late adolescentie. Eveneens is het effect van afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit op dit verband onderzocht. Door middel van drie vragenlijsten zijn de variabelen gemeten bij 463 adolescenten (13-18 jaar; $M = 15.4$, $SD = 1.11$). Naar verwachting bleek lage sociale zelfwaardering samen te hangen met hoge depressieve stemming. Afwijzing door leeftijdsgenoten bleek in de midden adolescentie en vriendschapskwaliteit in de late adolescentie dit verband te veranderen. Afwijzing door leeftijdsgenoten bleek eveneens het verband te verklaren bij alle groepen. Voor vervolgonderzoek wordt aangeraden ook te kijken naar de beoordeling van de leeftijdsgenoten over de afwijzing en vriendschapskwaliteit.

Abstract

Depression is common in adolescence and is associated with low self-esteem. The literature shows that negative experiences in relation to peers have a large effect on the depressed mood of adolescents. In current research the relationship between social self-esteem and depressive mood is examined. The effect of peer rejection and friendship quality on this link is examined. The difference between boys and girls, and middle and late adolescence is also examined. Through three questionnaires these variables are measured among 463 adolescents (13-18 years; $M = 15.4$, $SD = 1.11$). As expected low social self-esteem appeared to be related to high depressed mood. In late adolescence friendship quality changes this link positively. In middle adolescence peer rejection changes this link negatively. Peer rejection was also found to explain the link in all groups. Recommended for further research is to also look at the evaluation of peers about the rejection and friendship quality.

Inleiding

In vergelijking met volwassenen en kinderen komt een depressieve stemming het meest voor bij adolescenten. Uit de literatuur blijkt dat 35% van de adolescenten zich in de afgelopen zes maanden depressief heeft gevoeld (Arnett & Hughes, 2012; Kerig, Ludlow & Wenar, 2012). Gesteld kan worden dat depressieve stemming een veelvoorkomend probleem is in de adolescentie. Een mogelijke verklaring voor deze stijging is het toegenomen belang van leeftijdsgenoten vanaf het begin van de adolescentie (Kerig et al., 2012). Verschillende onderzoeken tonen aan dat meer stress met betrekking tot leeftijdsgenoten correleert met een hogere depressieve stemming (Conley & Rudolph, 2009; Hankin et al., 2015). In huidig onderzoek wordt gekeken of sociale zelfwaardering, afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit in verband staan met een depressieve stemming. Depressieve stemming wordt gekenmerkt door somberheid, waardeloosheid, hulpeloosheid, hopeloosheid, geen plezier meer ervaren, eenzaamheid en sociale teruggetrokkenheid (Arnett & Hughes, 2012; Carr, 2006; Kerig, Ludlow, & Wenar, 2012).

In de kindertijd, voor de adolescentie, zijn de verschillen tussen jongens en meisjes qua prevalentie van depressieve stemming klein. Tussen de 12 en 19 jaar ontstaat echter een enorme toename in de prevalentie, ernst en kans op herhaling bij meisjes, maar niet bij jongens. In de midden adolescentie worden meisjes twee keer zoveel als jongens gediagnosticeerd met een depressieve stoornis (Arnett & Hughes, 2012; Conley & Rudolph, 2009; Kerig et al., 2012). Volgens verschillende onderzoeken worden deze verschillen verklaard door de puberale ontwikkeling die bij jongens en meisjes verschillend verloopt (Arnett & Hughes, 2012; Conley & Rudolph, 2009). Een andere verklaring is dat meisjes op een internaliserende manier reageren op stressoren; meisjes denken meer na over de stressoren en reflecteren kritisch op zichzelf. Jongens daarentegen reageren op een meer externaliserende manier, wat zich uit in gedragsproblemen (Arnett & Hughes, 2012; Hankin, Mermelstein & Roesch, 2007; Rose & Rudolph, 2006). Tevens kan een verklaring zijn dat meisjes meer stressoren ervaren dan jongens (Conley & Rudolph, 2009; Rose & Rudolph, 2006).

Zelfwaardering

Tussen globale zelfwaardering en depressieve stemming blijkt een sterke band (Harter, 1999; Sowislo & Orth, 2013). Negatieve globale zelfwaardering heeft een negatieve invloed op de ontwikkeling van een depressieve stemming (Orth, Robins & Roberts, 2008; Rieger, Göllner, Trautwein & Roberts, 2016; Sowislo & Orth, 2013). Gesteld kan worden dat lage globale zelfwaardering een voorspeller is voor een depressieve stemming. Het concept globale zelfwaardering bestaat uit het affectieve en evaluatieve onderdeel van het zelfconcept, dat wil zeggen hoe iemand zich over zichzelf voelt in verschillende contexten (Rosenberg, 1979; Sowislo & Orth, 2013). De mate van globale zelfwaardering neemt af tussen vroege adolescentie (11-13 jaar) en midden adolescentie (14-16 jaar). In de midden adolescentie is meer sprake van zelfreflectie dan in de vroege adolescentie. Deze zelfreflectie is voornamelijk gericht op de negatieve eigenschappen van de adolescent, hierdoor

ontstaan meer negatieve zelfpercepties (Harter, 2012). In de late adolescentie (17-19 jaar) neemt de mate van globale zelfwaardering weer toe. De adolescent is dan in staat om eigen sterke vaardigheden als belangrijker te ervaren dan domeinen waarin de adolescent minder succesvol is (Harter, 2012).

In huidig onderzoek wordt zelfwaardering in de context met leeftijdsgenoten onderzocht, dit wordt sociale zelfwaardering genoemd. Het concept sociale zelfwaardering bestaat hierbij uit overtuigingen en cognitieve representaties van het zelfconcept met betrekking tot relaties met leeftijdsgenoten (Cross, Bacon, & Morris, 2000; Zimmer-Gembeck, 2016; Zimmer-Gembeck, Hunter, Waters, & Pronk, 2009). Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat sociale zelfwaardering in verband staat met een depressieve stemming (Zimmer-Gembeck, 2016; Zimmer-Gembeck et al., 2009;). Hierbij is sprake van een bidirectioneel verband; uit sommige onderzoeken blijkt dat een lage sociale zelfwaardering een significante voorspeller is van depressie (Au, Lau, & Lee, 2009; Zimmer-Gembeck, 2016) en uit andere onderzoeken blijkt dat depressieve stemming een lage sociale zelfwaardering voorspelt (Kerig et al., 2012; Zimmer-Gembeck, et al., 2009). Daarnaast is sociale zelfwaardering mogelijk een voorspeller van ervaren stressoren met betrekking tot leeftijdsgenoten. Adolescenten met positieve sociale cognities zijn later meer geliefd door leeftijdsgenoten en ervaren hechtere relaties met leeftijdsgenoten. Adolescenten die een meer negatief beeld hebben van eigen sociale cognities ervaren meer stressoren met betrekking tot leeftijdsgenoten, waaronder meer ervaren afwijzing en minder hechte vriendschappen (Caldwell, Rudolph, Troop-Gordon, & Kim, 2004; Gentile et al., 2009; Marshall, Parker, Ciarrochi, & Heaven, 2014; Zimmer-Gembeck, et al., 2009).

Afwijzing door leeftijdsgenoten

Afwijzing door leeftijdsgenoten tijdens de adolescentie blijkt nauw verbonden met depressieve symptomen (Platt, Kadosh, & Lau, 2013). Hierbij zorgt voornamelijk de eigen perceptie van afwijzing voor depressieve symptomen (Zimmer-Gembeck, Hunter, & Pronk, 2007). Daarnaast ervaren adolescenten met een depressieve stemming meer afwijzing dan adolescenten zonder depressieve stemming (Hankin et al., 2015). De relatie tussen afwijzing door leeftijdsgenoten en depressieve symptomen is dus bidirectioneel.

Meisjes maken zich meer zorgen over hoe zij gezien worden door leeftijdsgenoten dan jongens (Arnett & Hughes, 2012; Conley & Rudolph, 2009; Rose & Rudolph, 2006). Eveneens blijkt dat meisjes in vergelijking met jongens meer stress symptomen (Beeri & Lev-Wiesel, 2012) en internaliserende problemen ervaren na afwijzing door leeftijdsgenoten (Sentse et al., 2010). Ook reageren meisjes op afwijzing door meer kritisch te worden op zichzelf (Gentile et al., 2009). Uit verschillende onderzoeken blijkt hoge mate van afwijzing te correleren met een depressieve stemming bij meisjes, maar niet bij jongens (Oldehinkel, 2007; Prinstein & Aikins, 2004). In huidig onderzoek wordt gekeken of afwijzing door leeftijdsgenoten het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming versterkt (moderatie). Daarnaast wordt onderzocht of dit verband overgedragen wordt door afwijzing door leeftijdsgenoten (mediatie), aangezien ervaren afwijzing nauw verbonden is met zowel sociale zelfwaardering als depressieve stemming.

Vriendschapskwaliteit

Vrienden worden steeds belangrijker tijdens de adolescentie (Arnett & Hughes, 2012). Vrienden zijn leeftijdsgenoten waarbij het gaat om gedeeld gezelschap, steun en intimiteit (Santrock, 2008). Bij vrienden voelen adolescenten zich het meest comfortabel en wordt het meest open gecommuniceerd (Arnett & Hughes, 2012). Adolescenten zonder vrienden blijken eenzamer en depressiever te zijn (Leman, Bremner, Parke, & Gauvain, 2012; Santrock, 2008). Kwaliteit van vriendschap is afhankelijk van de mate van hulp, conflict oplossingsvermogen, bekrachtiging en intimiteit en zelfonthulling (Leman et al., 2012; Rubin, Wojslawowicz, Rose-Krasnor, Booth-LaForce, & Burgess, 2006). Wanneer deze aspecten niet aanwezig zijn kan dit bijdragen tot een meer depressieve stemming (Selfhout, Branje, & Meeus, 2009). Daarnaast blijkt dat hoe meer adolescenten zich losmaken van hun ouders des te belangrijker hechte vriendschappen worden. Het belang van ondersteuning door vrienden neemt toe tussen midden en late adolescentie (De Goede, Branje, & Meeus, 2009).

Meisjes in de adolescentie zijn meer gericht op dyadische vriendschappen en jongens zijn meer gericht op de interactie in vriendengroepen (Hankin et al., 2007; Poulin & Chan, 2010; Rose & Rudolph, 2006). De hechte dyadische vriendschappen van meisjes waarbij zelf-onthullingen van groot belang zijn, kunnen zorgen voor een positief gevoel van welzijn bij meisjes. Wanneer deze zelf-onthullingen echter voornamelijk gaan over problemen, kan dit zorgen voor een negatief gevoel van welzijn en internaliserende problematiek (Poulin & Chan, 2010; Rose & Rudolph, 2006). In huidig onderzoek wordt gekeken of vriendschapskwaliteit een buffer is op het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming (moderatie).

Huidig Onderzoek

Het doel van huidig onderzoek is om vast te stellen of een (negatief) verband bestaat tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming en welke invloed afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit hebben op dit verband. Tevens is het doel om vast te stellen of deze verbanden anders zijn voor jongens en meisjes en daarnaast in de midden en late adolescentie. Uit de literatuur blijkt vanaf 13-15 jaar een toename in depressieve stemming, waarna dit verder toeneemt met een piek rond 17-18 jaar. Omwille van deze verschillen wordt in huidig onderzoek onderscheid gemaakt tussen midden adolescenten, 13-15 jaar, en late adolescenten, 16-18 jaar (Hankin et al., 2015; Arnett & Hughes, 2012).

De volgende hypothesen zijn opgesteld op basis van bovenstaande literatuur: (1) Er is een negatief verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming. Verwacht wordt dat dit verband in de midden adolescentie sterker is dan in de late adolescentie. (2) Afwijzing door leeftijdsgenoten versterkt het verband tussen (lage) sociale zelfwaardering en depressieve stemming bij adolescenten (moderatie). (3) Het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming wordt overgedragen door afwijzing door leeftijdsgenoten (mediatie). Verwacht wordt dat zowel het moderatie- als mediatie effect sterker is voor adolescenten in de midden adolescentie dan voor

adolescenten in de late adolescentie. (4) Vriendschapskwaliteit is een buffer op het verband tussen (lage) sociale zelfwaardering en depressieve stemming bij adolescenten (moderatie). Verwacht wordt dat dit moderatie-effect sterker is voor adolescenten in de late adolescentie dan voor adolescenten in de midden adolescentie. Daarnaast wordt verwacht dat alle verbanden sterker zijn voor meisjes dan voor jongens

Methode

Participanten

Van de totaal 594 deelnemende adolescenten van twee middelbare scholen, elk uit een andere middelgrote stad in het westen van Nederland, zijn in huidig onderzoek de gegevens van 463 adolescenten meegenomen in de analyse (leeftijd: $M = 15.4$, $SD = 1.11$). De participanten werden klassikaal geïnformeerd over het onderzoek en gaven daarna akkoord voor deelname aan het onderzoek. De ouders van de leerlingen werden eveneens geïnformeerd. Alle adolescenten waren tussen 12 en 19 jaar gedurende het onderzoek. De groep bestond uit 228 jongens (49.2%, leeftijd: $M = 15.4$, $SD = 1.08$) en 235 meisjes (50.8%, leeftijd: $M = 15.4$, $SD = 1.14$). De groep midden adolescenten omvat 259 adolescenten binnen de leeftijdscategorie van 13 tot en met 15 jaar (55.9%, leeftijd: $M = 14.5$, $SD = 0.54$), waarvan 130 meisjes (50.2%, leeftijd: $M = 14.5$, $SD = 0.56$) en 129 jongens (49.8%, leeftijd: $M = 14.6$, $SD = 0.51$). De groep late adolescenten omvat 204 adolescenten binnen de leeftijdscategorie van 16 tot en met 18 jaar (44.1%, leeftijd: $M = 16.4$, $SD = 0.64$), waarvan 105 meisjes (51.5%, leeftijd: $M = 16.5$, $SD = 0.60$) en 99 jongens (48.5%, leeftijd: $M = 16.4$, $SD = 0.67$).

Procedure

De participanten vulden klassikaal verschillende vragenlijsten in, namelijk een vragenlijst over vriendschapskwaliteit, een vragenlijst over omgaan met leeftijdsgenoten in een groep en de Children's Depression Inventory (CDI). De CDI werd als laatste afgenomen. De participanten kregen van tevoren uitleg over de vragenlijsten, waarna zij deze individueel moesten invullen. Tevens werden vragenlijsten afgenomen die niet van belang zijn voor huidig onderzoek. Naast de vragenlijsten werden ook observaties gehouden, deze zijn eveneens niet van belang voor huidig onderzoek.

Materialen

Sociale zelfwaardering. Uit de vragenlijst gericht op de omgang met leeftijdsgenoten ('Omgaan Met Leeftijdsgenoten (klas- of studiegenoten) in de groep', OML) zijn twee schalen geconstrueerd door middel van een factoranalyse (Methode: principale componenten, Rotatie: Direct Oblimin, selectie criterium: 2, verklaarde variantie: 40.72%), waaronder de schaal sociale zelfwaardering. De OML is samengesteld op basis van eerder onderzoek (Parker & Asher; Stocker, 1994; Windle, 1994). De schaal sociale zelfwaardering heeft na factor analyse achttien items, die gaan over hoe de adolescent zich voelt in omgang met leeftijdsgenoten. Vijf items zijn verwijderd, waarna dertien items overbleven en een goede interne consistentie bleek, $\alpha = .89$ (Field, 2009). Voorbeelden

van items zijn: 'Ik heb het gevoel dat de meeste klasgenoten mij aardig vinden.' en 'Ik voel me echt thuis in de klas.'. Op de items moest de adolescent aangeven in hoeverre de stelling op hem/haar van toepassing is. Bij elk item was een 7-punts Likertschaal (1 = *nooit* en 7 = *altijd*), waarbij in SPSS *nooit* gecodeerd werd als 0 en *altijd* als 6. De gemiddelde score kwam tot stand door het optellen van de scores en daarna delen door het aantal ingevulde items. De gemiddelde score kon variëren van 0 tot en met 6, waarbij gold: hoe hoger de score, hoe hoger de mate van sociale zelfwaardering.

Afwijzing door leeftijdsgenoten. De andere schaal die is geconstrueerd op basis van de OML is de schaal afwijzing door leeftijdsgenoten. Deze schaal heeft na factor analyse tien items die gaan over in hoeverre de adolescent afwijzing door leeftijdsgenoten ervaart en heeft een goede interne consistentie, $\alpha = .84$ (Field, 2009). Voorbeelden van items zijn: 'Klasgenoten ontlopen mij.' en 'Klasgenoten lachen mij uit'. Op deze items moest de adolescent aangeven in hoeverre de stelling op hem/haar van toepassing is. Bij elk item was een 7-punts Likertschaal (1 = *nooit* en 7 = *altijd*), waarbij in SPSS *nooit* gecodeerd werd als 0 en *altijd* als 6. De gemiddelde score kwam tot stand door het optellen van de scores en daarna delen door het aantal ingevulde items. De totaalscore kon variëren van 0 tot en met 6, waarbij gold: hoe hoger de score, hoe hoger de mate van afwijzing door leeftijdsgenoten.

Vriendschapskwaliteit. Vriendschapskwaliteit werd gemeten door middel van de vragenlijst 'Je Beste Vriend(in)' (JBV). Deze vragenlijst bestaat uit zestien items die gaan over de waarneming van de kwaliteit van de relatie met een beste vriend(in) van dezelfde sekse. Deze vragenlijst is samengesteld op basis van eerder onderzoek (Kupersmidt & Patterson, 1991; Parker & Asher, 1993; Stocker, 1994; Windle, 1994) en heeft een goede interne consistentie, $\alpha = .88$ (Field, 2009). Voorbeelden van items zijn: 'Ik heb het gevoel dat mijn vriend(in) me echt begrijpt.' en 'Ik vertel mijn geheimen aan mijn vriend(in)'. Op deze items moest de adolescent aangeven in hoeverre de stelling op hem/haar van toepassing is. Bij elk item was een 7-punts Likertschaal (1 = *nooit* en 7 = *altijd*). De gemiddelde score kwam tot stand door het optellen van de scores en daarna delen door zestien, het aantal items binnen de schaal. De totaalscore kon variëren van 1 tot en met 7, waarbij gold: hoe hoger de score, hoe hoger de mate van vriendschapskwaliteit.

Depressieve stemming. De depressieve stemming van de adolescent werd gemeten door middel van de Children's Depression Inventory (CDI; Kovacs, 1992). In huidig onderzoek is gebruik gemaakt van een aangepaste Nederlandse versie (Van Leuven & Van Beek, 2000), deze heeft een goede interne consistentie, $\alpha = .81$ (Van Beek, Hessen, Hutteman, Verhulp, & van Leuven, 2012). De vragenlijst bestaat uit 28 items die geformuleerd zijn als stellingen. Voorbeelden van items zijn: 'Ik moet vaak huilen' en 'Ik voel me vaak alleen'. Hierbij moet de adolescent aangeven in hoeverre dit waar is. Bij deze items zijn drie antwoordmogelijkheden, welke gebaseerd zijn op de afwezigheid (0), milde aanwezigheid (1) of duidelijke aanwezigheid van een symptoom (2). De gemiddelde score kwam tot stand door het optellen van de scores en daarna delen door het aantal ingevulde items. De

gemiddelde score kon variëren van 0 tot en met 2, waarbij gold: hoe hoger de score, hoe hoger de mate van depressieve stemming.

Statistische analyse

Om de analyses uit te voeren is gebruikt gemaakt van het computerprogramma SPSS. Hiermee zijn twee hiërarchische meervoudige regressie analyses uitgevoerd met als afhankelijke variabele depressieve stemming en als onafhankelijke variabelen sociale zelfwaardering, afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit. Tevens is het moderatie-effect van afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit op het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming onderzocht door middel van deze regressieanalyses. Om het mediërend effect van afwijzing door leeftijdsgenoten te onderzoeken zijn de condities gecheckt (Baron & Kenny, 1986) en is een Sobel test (Sobel, 1982) uitgevoerd. De Sobel test meet of het effect via de mediator significant afwijkt van nul. Voor alle toetsen werd een p -waarde kleiner dan .05 als statistisch significant gezien.

Resultaten

Voorbereidende analyses

De assumpties voor een hiërarchische meervoudige regressie analyse zijn gecontroleerd. De variabele depressieve stemming bleek na een vierkantswortel transformatie normaal verdeeld te zijn. De variabele afwijzing door leeftijdsgenoten bleek na een vierkantswortel transformatie niet meer scheef verdeeld te zijn, maar bleek nog wel een piek (kurtosis van 1.50) te bevatten. Ook de variabele sociale zelfwaardering toont een lichte scherpe piek (kurtosis van 1.04). Geen van de outliers had een Cooks Distance-waarde groter dan één, dit betekent dat geen van de outliers een significante invloed heeft op de voorspellende waarde van het regressiemodel en zijn daarom niet aangepast of verwijderd. Aan de overige assumpties werd voldaan. Zie Tabel 1 voor de beschrijvende statistieken en zie Tabel 2 voor de correlaties.

Voor het toetsen van het moderatie-effect zijn allereerst alle variabelen gecentreerd, waarna productvariabelen zijn gemaakt voor afwijzing door leeftijdsgenoten (sociale zelfwaardering x afwijzing door leeftijdsgenoten) en vriendschapskwaliteit (sociale zelfwaardering x vriendschapskwaliteit). Eveneens zijn drieweg interactievariabelen aangemaakt voor beide productvariabelen met zowel sekse als leeftijdsgroep. De variabele sekse is gedichotomiseerd in 0 (meisje) en 1 (jongen) en de variabele leeftijdsgroep in 1 (midden adolescentie) en 2 (late adolescentie). Gecontroleerd is of de variabelen sekse en leeftijdsgroep correleerden met depressieve stemming. Uit de correlatie bleek dat sekse ($r(463) = -.09, p = .03$) en leeftijdsgroep ($r(463) = -.09, p = .03$) beide correleerden met depressieve stemming, waarbij meisjes en midden adolescenten een hogere gemiddelde score op depressieve stemming hadden.

Tabel 1

Gemiddelden, standaarddeviaties en range van sociale zelfwaardering, afwijzing door leeftijdsgenoten, vriendschapskwaliteit en depressieve stemming

		Sociale zelfwaardering	Afwijzing door leeftijdsgenoten	Vriendschapskwaliteit	Depressieve stemming
Totaal	<i>M</i>	4.12	.85	5.27	.23
(<i>N</i> = 463)	<i>SD</i>	.97	.61	.73	.22
	Range	.3 – 6.0	.0 – 5.0	2.9 – 6.6	.0 – 1.6
Meisjes	<i>M</i>	4.15	.78	5.54	.26
(<i>n</i> = 235)	<i>SD</i>	1.04	.59	.65	.23
	Range	.3 – 6.0	.0 – 5.0	2.9 – 6.4	.0 – 1.6
Jongens	<i>M</i>	4.08	.91	5.00	.21
(<i>n</i> = 228)	<i>SD</i>	.89	.62	.71	.20
	Range	.5 – 6.0	.0 – 4.3	3.0 – 6.6	.00 – 1.4
Midden adolescentie	<i>M</i>	4.20	.84	5.25	.25
(<i>n</i> = 235)	<i>SD</i>	.94	.55	.73	.22
	Range	.3 – 6.0	.0 – 4.2	2.9 – 6.6	.0 – 1.6
Late adolescentie	<i>M</i>	4.01	.85	5.30	.22
(<i>n</i> = 228)	<i>SD</i>	1.01	.68	.73	.21
	Range	.5 – 6.0	.0 – 5.0	3.0 – 6.6	.0 – 1.4

Tabel 2

Samenvatting van correlaties van sociale zelfwaardering, afwijzing door leeftijdsgenoten, vriendschapskwaliteit en depressieve stemming

	Sociale zelfwaardering	Afwijzing door leeftijdsgenoten	Vriendschapskwaliteit	Depressieve stemming
Sociale zelfwaardering	-			
Afwijzing door leeftijdsgenoten	-.52***	-		
Vriendschapskwaliteit	.45***	-.36***	-	
Depressieve stemming	-.44***	.38***	-.20***	-

Note. ****p* < .001

Hoofdanalyses

Het doel van deze analyses was om vast te stellen of een (negatief) verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming aanwezig is en of afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit een moderator en/of mediator zijn op dit verband. Daarnaast was het doel om vast te stellen of deze verbanden anders zijn voor jongens en meisjes en voor de midden en late adolescentie. In stap 1 van de meervoudige hiërarchische regressie analyse zijn de controle variabelen sekse en leeftijdsgroep ingevoerd, in stap 2 zijn alle onafhankelijke variabelen toegevoegd, in stap 3 zijn de productvariabelen toegevoegd en in stap 4 zijn de drieweg interactievariabelen toegevoegd.

De resultaten van de eerste regressie analyse, genomen over de gehele steekproef, zijn weergegeven in Tabel 3. Daaruit bleek een significant negatief verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming ($F(5, 457) = 30.76$ $p < .001$). Zowel afwijzing door leeftijdsgenoten als vriendschapskwaliteit bleken dit verband voor de gehele groep niet te veranderen. Leeftijdsgroep bleek het interactie-effect te versterken bij beide variabelen, dit zal verder toegelicht worden. Sekse bleek echter dit verband niet te versterken en wordt daarom niet verder besproken. Door middel van een t -toets is gekeken of depressieve stemming voor jongens en meisjes verschilt, dit bleek eveneens niet het geval ($t(461) = 1.88$, $p = .06$).

Tabel 3

Gestandaardiseerde regressie coëfficiënt (β) en de gecorrigeerde determinatie coëfficiënt (R^2) van de hiërarchische meervoudige regressie analyse van sociale zelfwaardering, afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit van de adolescent op depressieve stemming

		Totaal	
		R^2	β
Stap 1		.11*	
	Sekse		-.88
	Leeftijdsgroep		-.87
Stap 2		.24***	
	Sociale zelfwaardering		-.36***
	Afwijzing door leeftijdsgenoten		.17***
	Vriendschapskwaliteit		-.04
Stap 3		.25	
	Soc. zelfw. x afwijzing door leeftijdsgenoten		-.07
	Soc. zelfw. x vriendschapskwaliteit		.01
Stap 4		.26*	
	Soc. zelfw. x afwijzing door leeftijdsgenoten x sekse		-.09
	Soc. zelfw. x afwijzing door leeftijdsgenoten x leeftijd		-.36*
	Soc. zelfw. x vriendschapskwaliteit x sekse		.03
	Soc. zelfw. x vriendschapskwaliteit x leeftijd		.40*
Totaal R^2		.28*	

Note. * $p < .05$ *** $p < .001$

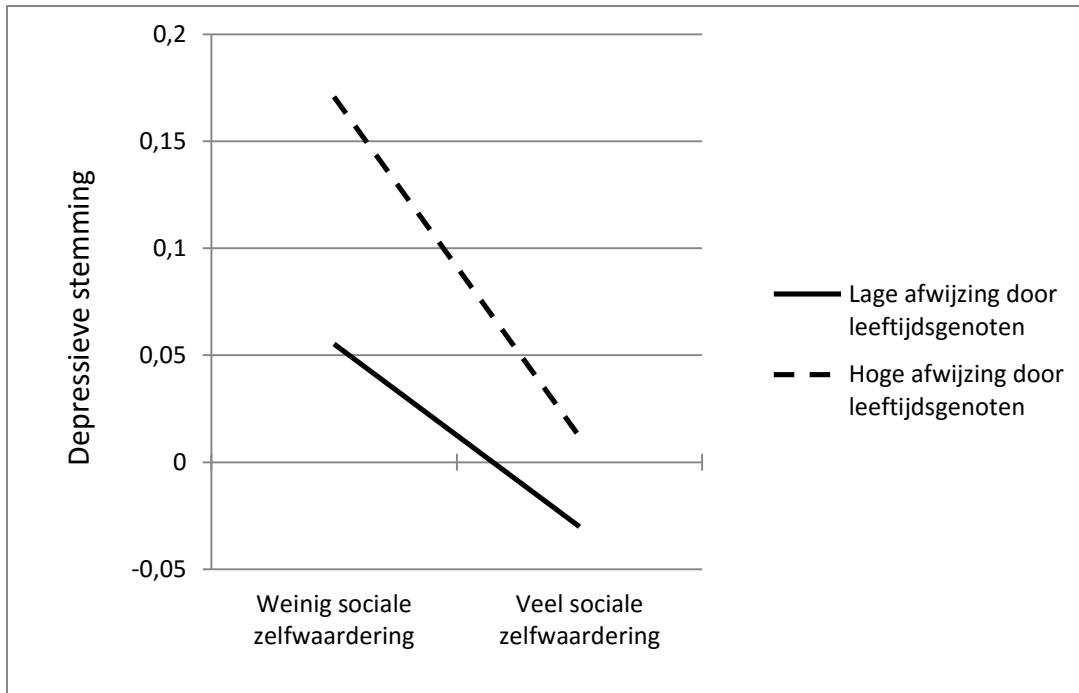
De resultaten van de tweede regressie analyse per leeftijdsgroep zijn weergegeven in Tabel 4. De verschillen met de analyse op de hele groep zullen benoemd worden. Er bleek een significant negatief interactie-effect van sociale zelfwaardering met afwijzing door leeftijdsgenoten bij de midden adolescenten ($F(6, 252) = 12.59, p < .001$), weergegeven in Figuur 1 (Aiken, West, & Reno, 1991). Dit geeft weer dat adolescenten met een lage mate van sociale zelfwaardering een beduidende hogere depressieve stemming hebben bij een hogere mate van afwijzing door leeftijdsgenoten dan bij een lage mate van afwijzing door leeftijdsgenoten. Bij adolescenten met een hoge mate van sociale zelfwaardering is dit verschil ook zichtbaar, dit verschil is hier echter minder groot. Daarnaast bleek een significant positief interactie-effect van sociale zelfwaardering met vriendschapskwaliteit bij de late adolescenten ($F(6, 197) = 14.55, p < .001$), weergegeven in Figuur 2. Dit geeft weer dat adolescenten met een lage mate van sociale zelfwaardering een hogere depressieve stemming hebben bij een lage mate van vriendschapskwaliteit dan bij een hoge mate van vriendschapskwaliteit. Bij adolescenten met een hoge mate van sociale zelfwaardering is dit verschil eveneens zichtbaar.

Tabel 4

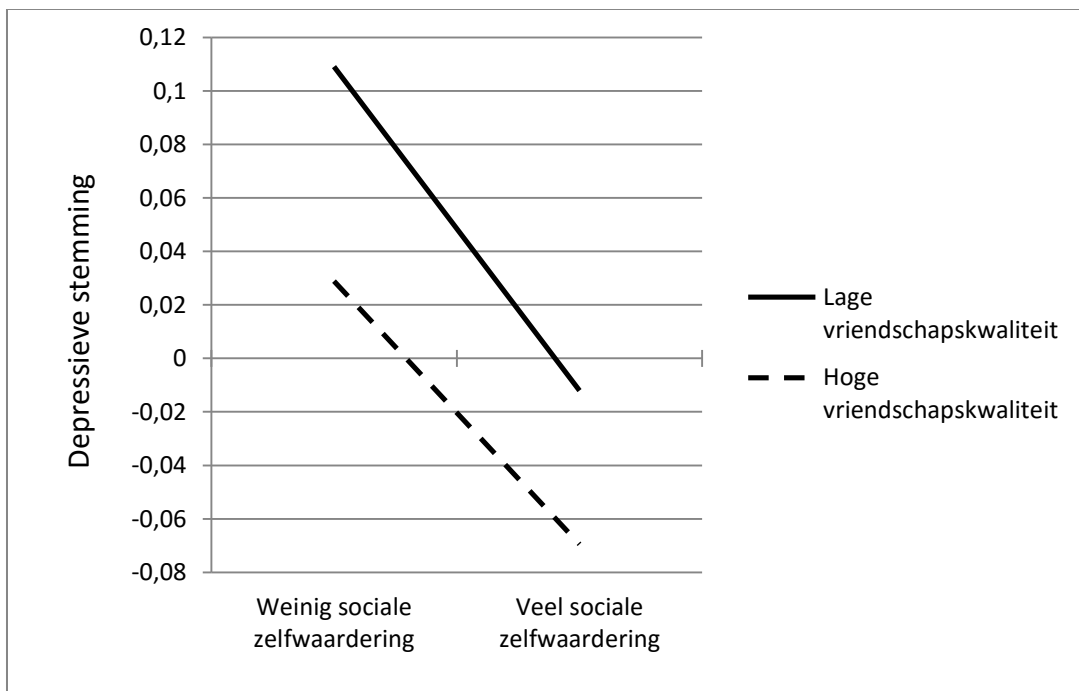
Gestandaardiseerde regressie coëfficiënt (β) en de gecorrigeerde determinatie coëfficiënt (R^2) van de hiërarchische meervoudige regressie analyse van sociale zelfwaardering, afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit van de adolescent op depressieve stemming per leeftijdsgroep

	Midden adolescentie		Late adolescentie	
	R^2	β	R^2	β
Stap 1	.01		.00	
Sekse		-.11		-.06
Stap 2	.20***		.28***	
Sociale zelfwaardering		-.35***		-.37***
Afwijzing door leeftijdsgenoten		.17*		.17*
Vriendschapskwaliteit		.01		.10
Stap 3	.21		.29	
Soc. zelfw. x afw. door leeftijdsgenoten		-.13*		.10
Soc. zelfw. x vriendschapskwaliteit		-.09		.21*
Totaal R^2	.23		.31	

Note. * $p < .05$ *** $p < .001$

Figuur 1. Het modererende effect van afwijzing door leeftijdsgenoten op het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming in de midden adolescentie

Figuur 2. Het modererende effect van vriendschapskwaliteit op het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming in de late adolescentie

Daarnaast is gekeken naar het mediërende effect van afwijzing door leeftijdsgenoten. Hiervoor zijn afzonderlijke regressieanalyses uitgevoerd, zie Tabel 5. Aangezien de regressie coëfficiënten bij model 3 lager waren dan bij model 2 en het verband tussen afwijzing door leeftijdsgenoten en depressieve stemming eveneens significant was, is de Sobel test uitgevoerd. Hieruit bleek het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming deels overgedragen te worden door afwijzing door leeftijdsgenoten bij zowel de gehele steekproef (Sobel $Z = -3.58$, $p < .001$), als meisjes (Sobel $Z = -7.08$, $p < .001$) en jongens (Sobel $Z = -2.08$, $p = .04$), als midden (Sobel $Z = -2.20$, $p = .03$) en late adolescentie (Sobel $Z = -2.59$, $p < .01$).

Tabel 5.

Gestandaardiseerde regressie coëfficiënt (β) van de regressie analyses van het mediërende model van afwijzing door leeftijdsgenoten

		Totaal	Meisjes	Jongens	Midden adolescentie	Late adolescentie
		β	β	β	β	β
Model 1	Soc. zelfw. & afw. leeftijdsgenoten	-.51***	-.50***	-.52***	-.52***	-.50***
Model 2	Soc. zelfw. & depressieve stemming	-.45***	-.42***	-.50***	-.42***	-.50***
Model 3	Soc. zelfw. & depressieve stemming	-.36***	-.30***	-.43***	-.35***	-.41***
	afw. leeftijdsgenoten & depressieve stemming	.18***	.23**	.14*	.15*	.19**

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Discussie

In huidig onderzoek is het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming onderzocht. Eveneens is onderzocht welk effect afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit op dit verband hebben. Daarnaast is onderzocht of deze verbanden anders zijn voor jongens en meisjes en in midden en late adolescentie. De resultaten tonen aan dat, wanneer er wordt gecontroleerd voor sekse en leeftijd, er een negatief verband is tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming. Zowel bij meisjes en jongens, als de midden en late adolescentie bleek dit verband significant. Het verband bleek echter niet sterker voor meisjes dan voor jongens. Dit resultaat komt niet overeen met eerdere onderzoeken waaruit bleek dat meisjes meer depressieve gevoelens ervaren (Arnett & Hughes, 2012; Conley & Rudolph, 2009; Kerig et al., 2012) en meer internaliserend reageren op stressoren dan jongens (Arnett & Hughes, 2012; Hankin et al., 2007; Rose & Rudolph, 2006). Ook blijkt geen verschil tussen midden adolescenten en late adolescenten, wat eveneens niet overeenkomt met eerdere onderzoek waaruit blijkt dat adolescenten in de late adolescentie een hogere

sociale zelfwaardering hebben (Harter, 2012), maar meer depressieve stemming ervaren (Hankin et al., 2015; Kerig et al., 2012; O'Donohue, Benuto, & Tolle, 2013). Mogelijke verklaringen voor dit niet gevonden verschil in huidig onderzoek is de bewerking van de depressieve stemming. Hierdoor is de verdeling van deze variabele rechtgetrokken en mogelijk niet meer representatief voor de gehele populatie. Daarnaast is sprake van een laag gemiddelde op depressieve stemming en een hoog gemiddelde op sociale zelfwaardering.

Resultaten afwijzing door leeftijdsgenoten

Alleen voor adolescenten in de midden adolescentie blijkt afwijzing door leeftijdsgenoten het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming te versterken. Adolescenten in de midden adolescentie met een lage mate van sociale zelfwaardering ervaren een beduidend hogere depressieve stemming bij een hoge mate van afwijzing door leeftijdsgenoten dan bij een lage mate van afwijzing door leeftijdsgenoten. Bij zowel de gehele groep als bij jongens én meisjes, als in de late adolescentie is geen modererend effect gevonden. Dit is in strijd met de verwachtingen en de literatuur die weergeeft dat leeftijdsgenoten in de adolescenten steeds belangrijker worden (Kerig et al., 2012; Hankin et al., 2007) en afwijzing door leeftijdsgenoten in verband staat met depressieve stemming (Platt, Kadosh, & Lau, 2013; Zimmer-Gembeck et al., 2007). Mogelijk is voor late adolescenten afwijzing door leeftijdsgenoten minder van belang dan vriendschapskwaliteit voor de depressieve stemming, waardoor in huidig onderzoek dit verband niet gevonden is. Tevens is de afwijzing door leeftijdsgenoten bewerkt, wat een vertekening kan veroorzaken in de verdeling.

Daarnaast blijkt, in overeenstemming met de verwachting, een mediërend effect van afwijzing door leeftijdsgenoten voor alle groepen. Dit wil zeggen dat wanneer adolescenten een lage sociale zelfwaardering hebben, zij meer afwijzing door leeftijdsgenoten ervaren en daardoor een depressievere stemming hebben.

Resultaten vriendschapskwaliteit

Alleen voor de adolescenten in de late adolescentie blijkt vriendschapskwaliteit het verband tussen sociale zelfwaardering en depressieve stemming te veranderen, dit is in overeenstemming met de literatuur (De Goede, Branje, & Meeus, 2009; Poulin & Chan, 2010). In de late adolescentie is hoge vriendschapskwaliteit een buffer, waardoor minder sprake is van depressieve stemming. Bij zowel de gehele groep als jongens én meisjes, als de midden adolescentie is geen modererend effect gevonden, dit is in strijd met de verwachtingen en de literatuur die weergeeft dat lage vriendschapskwaliteit in verband staat met meer depressieve stemming (Selfhout, Branje, & Meeus, 2009). De literatuur geeft eveneens weer dat hoe ouder adolescenten worden des te belangrijker hechte vriendschappen worden (De Goede, Branje, & Meeus, 2009). Om deze reden zou het kunnen zijn dat in de midden adolescentie vriendschapskwaliteit minder van belang is.

Op basis van de literatuur werd verwacht dat het effect voor meisjes groter is dan voor jongens, aangezien meisjes meer gericht zijn op dyadische vriendschappen en deze meer bijdragen aan het gevoel van welzijn bij meisjes (Hankin et al., 2007; Poulin & Chan, 2010; Rose & Rudolph, 2006;

Selfhout, Branje, & Meeus, 2009). Opvallend is dat in huidig onderzoek geen hoofdeffect van vriendschapskwaliteit met depressieve stemming wordt gevonden voor zowel de gehele steekproef, als jongens én meisjes, als midden adolescentie én late adolescentie wanneer andere variabelen eveneens in de analyse zijn opgenomen. Mogelijk is er sprake van overlap met deze variabelen en kan dit eveneens een verklaring zijn voor het niet significante moderatie-effect wanneer andere variabelen ook betrokken zijn.

Sterke kanten onderzoek

Op dit moment is er, voor zover gevonden, nog weinig onderzoek gedaan naar sociale aspecten met betrekking tot depressieve stemming. Dit onderzoek draagt bij aan meer kennis op dit gebied. Daarnaast is gecontroleerd voor sekse en leeftijdsgroep, waardoor de gelijkheid tussen de participanten is vergroot. Eveneens geeft dit onderzoek zicht op de mogelijke verschillen tussen jongens en meisjes en tussen de midden en late adolescentie. Aangezien gebruik is gemaakt van een grote steekproef kunnen uitspraken met zekerheid gedaan worden. Ook bestaan de groepen sekse en leeftijd uit een groot aantal participanten, hierdoor kunnen ook over de groepen afzonderlijk met zekerheid uitspraken worden gedaan.

Limitaties & aanbevelingen

Er zijn enkele beperkingen aan huidig onderzoek. De eerste beperking is dat het gemiddelde op depressieve stemming laag is, het gemiddelde op vriendschapskwaliteit hoog en het gemiddelde op afwijzing door leeftijdsgenoten laag. Tevens waren de variabelen depressieve stemming en afwijzing door leeftijdsgenoten niet normaal verdeeld, deze zijn bewerkt, wat een vertekening kan veroorzaken. Eveneens blijkt dat er vele andere aspecten zijn die de afhankelijke variabele depressieve stemming verklaren, aangezien de verklaarde variantie van dit model voor de gehele groep 28% was. Voor vervolgonderzoek wordt aangeraden om meer variabelen te betrekken, zoals demografische gegevens.

Daarnaast zijn alle vragenlijsten op basis van zelfrapportage. Voor de variabelen sociale zelfwaardering en depressieve stemming is dit waarschijnlijk de enige manier om dit op een goede manier te meten, aangezien dit door een ander lastig waargenomen kan worden. Bij afwijzing door leeftijdsgenoten en vriendschapskwaliteit zijn leeftijdsgenoten in staat hier een oordeel over te geven. Voor vervolgonderzoek is het interessant om te kijken of er een verschil bestaat tussen de zelfrapportage en de rapportage door leeftijdsgenoten. Op die manier kan onderzocht worden of een verschil tussen eigen beoordeling, oftewel eigen perceptie, en beoordeling door leeftijdsgenoten bestaat. Aangezien dit onderzoek op basis van cross-sectionele data is uitgevoerd kunnen er geen uitspraken worden gedaan over de causaliteit van het verband. Voor vervolgonderzoek wordt dan ook aangeraden om een longitudinaal onderzoeksdesign te gebruiken.

Literatuur

- Aiken, L. S., West, S. G., & Reno, R. R. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. Sage.
- Arnett, J.J. & Hughes, M. (2012). *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach*. Essex: Pearson Education Limited.
- Au, A. C., Lau, S., & Lee, M. T. (2009). Suicide ideation and depression: the moderation effects of family cohesion and social self-concept. *Adolescence*, 44, 851.
- Beeri, A., & Lev-Wiesel, R. (2012). Social rejection by peers: A risk factor for psychological distress. *Child and Adolescent Mental Health*, 17, 216-221.
- Caldwell, M. S., Rudolph, K. D., Troop-Gordon, W., & Kim, D. Y. (2004). Reciprocal influences among relational self-views, social disengagement, and peer stress during early adolescence. *Child Development*, 75, 1140-1154.
- Carr, A. (2006). *The handbook of child and adolescent clinical psychology: A contextual approach*. Routledge.
- Conley, C. S., & Rudolph, K. D. (2009). The emerging sex difference in adolescent depression: Interacting contributions of puberty and peer stress. *Development and psychopathology*, 21(02), 593-620.
- Cross, S. E., Bacon, P. L., & Morris, M. L. (2000). The relational-interdependent self-construal and relationships. *Journal of personality and social psychology*, 78, 791.
- De Goede, I. H., Branje, S. J., & Meeus, W. H. (2009). Developmental changes and gender differences in adolescents' perceptions of friendships. *Journal of Adolescence*, 32, 1105-1123.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage publications.
- Gentile, B., Grabe, S., Dolan-Pascoe, B., Twenge, J. M., Wells, B. E., & Maitino, A. (2009). Gender differences in domain-specific self-esteem: A meta-analysis. *Review of General Psychology*, 13, 34.
- Hankin, B. L., Mermelstein, R. & Roesch, L. (2007). Sex differences in adolescent depression: Stress exposure and reactivity models. *Child development*, 78, 279-295.
- Hankin, B. L., Young, J. F., Abela, J. R., Smolen, A., Jenness, J. L., Gulley, L. D., ... & Oppenheimer, C. W. (2015). Depression from childhood into late adolescence: Influence of gender, development, genetic susceptibility, and peer stress. *Journal of abnormal psychology*, 124, 803.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: The Guilford Press.
- Harter, S. (2012). *The construction of the self: A developmental perspective (Vol. 2)*. New York: Guilford.

- Leman, P., Bremner, A., Parke, R.D. & Gauvain, M. (2012). *Developmental psychology*. Maidenhead: McGraw-Hill Higher Education.
- Kerig, P.K., Ludlow, A. & Wenar, C. (2012). *Developmental psychopathology 6th edition*. Maidenhead: McGraw-Hill Higher Education.
- Kovacs, M. (1992). *Children's depression inventory*. New York: Multi-Health Systems.
- Kupersmidt, J.B. & Patterson, C.J (1991). Childhood peer rejection, aggression, withdrawal and perceived competence as predictors of self-reported behavior problems in preadolescence. *Journal of abnormal child psychology*, 19, 427-449.
- Marshall, S. L., Parker, P. D., Ciarrochi, J., & Heaven, P. C. (2014). Is self-esteem a cause or consequence of social support? A 4-year longitudinal study. *Child Development*, 85, 1275-1291.
- O'Donohue, W. T., Benuto, L. T. & Tolle, L. W. (2013). *Handbook of Adolescent Health Psychology*. Springer.
- Oldehinkel, A. J., Rosmalen, J. G., Veenstra, R., Dijkstra, J. K., & Ormel, J. (2007). Being admired or being liked: Classroom social status and depressive problems in early adolescent girls and boys. *Journal of abnormal child psychology*, 35, 417-427.
- Orth, U., Robins, R. W., & Roberts, B. W. (2008). Low self-esteem prospectively predicts depression in adolescence and young adulthood. *Journal of personality and social psychology*, 95, 695-708.
- Parker, J.G. & Asher, S.R. (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental psychology*, 29, 611-621.
- Platt B., Kadosh K.C., Lau J.Y.F. (2013). The role of peer rejection in adolescent depression. *Depression and Anxiety* 30, 809-821.
- Poulin, F., & Chan, A. (2010). Friendship stability and change in childhood and adolescence. *Developmental Review*, 30, 257-272.
- Prinstein, M. J., & Aikins, J. W. (2004). Cognitive moderators of the longitudinal association between peer rejection and adolescent depressive symptoms. *Journal of abnormal child psychology*, 32, 147-158.
- Rieger, S., Göllner, R., Trautwein, U., & Roberts, B. W. (2016). Low self-esteem prospectively predicts depression in the transition to young adulthood: A replication of Orth, Robins, and Roberts (2008). *Journal of personality and social psychology*, 110, 16-22.
- Rose, A. J., & Rudolph, K. D. (2006). A review of sex differences in peer relationship processes: potential trade-offs for the emotional and behavioral development of girls and boys. *Psychological bulletin*, 132, 98-131.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.

- Rubin, K. H., Wojslawowicz, J. C., Rose-Krasnor, L., Booth-LaForce, C., & Burgess, K. B. (2006). The best friendships of shy/withdrawn children: Prevalence, stability, and relationship quality. *Journal of abnormal child psychology*, *34*, 139-153.
- Santrock, J. W. (2008). *Adolescence, 12th*. Maidenhead: McGraw-Hill Higher Education.
- Selfhout, M. H. W., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2009). Developmental trajectories of perceived friendship intimacy, constructive problem solving, and depression from early to late adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *37*, 251-264
- Sentse, M., Lindenberg, S., Omvlee, A., Ormel, J., & Veenstra, R. (2010). Rejection and acceptance across contexts: Parents and peers as risks and buffers for early adolescent psychopathology. The TRAILS study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *38*, 119-130.
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. *Sociological methodology*, *13*, 290-312.
- Sowislo, J. F., & Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, *139*, 213-240.
- Stocker, C.M. (1994). Children's perceptions of relationships with siblings, friends, and mothers: compensatory processes and links with adjustment. *Journal of child psychology and psychiatry and allied disciplines*, *35*, 1447-1459.
- Van Leuven, M. van, & Van Beek, Y. (2000). Children's depression inventory, Nederlandse bewerking. Internal report. Utrecht, The Netherlands: Utrecht University.
- Van Beek, Y., Hessen, D. J., Hutteman, R., Verhulp, E. E., & Van Leuven, M. (2012). Age and gender differences in depression across adolescence: real or 'bias'?. *Journal of child psychology and psychiatry*, *53*, 973-985.
- Windle, M. (1994). A study of friendship characteristics and problem behaviors among middle adolescents. *Child development*, *65*, 1764-1777.
- Zimmer-Gembeck, M. J., Hunter, T. A., & Pronk, R. (2007). A model of behaviors, peer relations and depression: Perceived social acceptance as a mediator and the divergence of perceptions. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *26*, 273-302.
- Zimmer-Gembeck, M. J., Hunter, T. A., Waters, A. M., & Pronk, R. (2009). Depression as a longitudinal outcome and antecedent of preadolescents' peer relationships and peer-relevant cognition. *Development and Psychopathology*, *21*, 555-577.
- Zimmer-Gembeck, M. J. (2016). Peer Rejection, Victimization, and Relational Self-System Processes in Adolescence: Toward a Transactional Model of Stress, Coping, and Developing Sensitivities. *Child Development Perspectives*, *10*, 122-127.